

Christian Braw. *Und wir sahen seine Herrlichkeit: Ausgewählte Aufsätze und Ansprachen*. Lund: Arcus. 2020. 457 s.

Christian Braw disputerade i Lund 1985 med avhandlingen *Bücher im Staube: Die Theologie Johann Arndts in ihrem Verhältnis zur Mystik*. Han har även gjort sig känd som skönlitterär författare och är docent vid teologiska fakulteten vid Åbo Akademi. I denna bok har samlats tjugo uppsatser om olika ämnen. Språket är i huvudsak tyska, men tre av bidragen är på engelska och tre på finska. Några har tidigare varit publicerade, flera har först hållits som föreläsningar vid olika universitet.

Det är en mycket stor spännvidd på de ämnen som författaren behandlar. Tyngdpunkten finns dock i 1600-talets lutherska teologi och i någon mån den tidiga pietismen. Johann Arndt (1555–1621) intar, inte oväntat, en central plats i flera av uppsatserna, vilket syns i titlar som ”Johann Arndt und die Mystik” och ”Das Gebet bei Johann Arndt”. Braw är känd som psalmförfattare och några av bidragen uppvisar på ett intressant sätt hur tyska psalmer har behandlats vid översättning och i senare tiders bearbetning. Den evangeliska ortodoxins massiva uttryck för inkarnationens realitet och jungfrufödelsen har tonats ned. Härom kan man läsa i bidraget ”Die Anbetung der Menschenwerdung Gottes”.

Överlag intresserar sig författaren för gudstjänstliga böcker. Från fornkyrkans värld möter vi Augustinus (354–430). Braw undersöker augustinska inslag i den form av Book of Common Prayer som används av den episkopala kyrkan i Kanada.

Som författaren själv påpekar i ett förord faller två av bidragen utanför den här angivna ramen. Det ena behandlar den estniska författaren Jaan Kross (1920–2007) och det andra Vidkun Quisling (1887–1945). Särskilt uppsatsen om Quisling är givande. Redan titeln visar detta: ”Quislings Glaube”. Här behandlas Quisling inte som politiker utan

som troende, ett perspektiv som visar sig rymma en oanad potential.

Quisling var född i en prästfamilj och betraktade sig som kristen hela livet. I yngre år hade han samarbetat med Fridtjof Nansen (1861–1930) i dennes filantropiska gärning. Universismen var namnet på den personligt utformade filosofi och kulturanalys som enligt Quisling skulle vara en motsvarighet till Oswald Spenglers (1880–1936) *Der Untergang des Abendlandes* (1918–1922). Men där Spenglers grundsyn var pessimistisk, var Quislings optimistisk: utvecklingen gick åt det bättre hållet, nämligen Guds rike på jorden. Braw beskriver denna åskådning som en kristen heresi. Universum utvecklas från materia till andlighet, och Kristus tillför ny kraft åt denna evolution.

Denna tolkning av Quislings ”ideologi” förefaller övertygande och även om det finns problem i samband med källorna, så har Quislings bibliotek skingrats. Braw är inte den förste som behandlat Quisling på detta sätt, men han gör det med en energi och konsekvens som är ny.

Flera av bidragen visar författarens speciella relation till Baltikum. De på finska skrivna uppsatserna har jag inte kunnat läsa. Kortfattade litteraturförteckningar och slutnoter finns; i övrigt är den vetenskapliga apparaten inte så betungande att läsbarheten blir lidande.

Kort sagt: Christian Braws samlingsvolym ger en inblick i ett författarskap av ett slag som i Sverige torde vara ganska unikt.

Sten Hidal
Professor emeritus, Lund
DOI: 10.51619/stk.v97i2.23197

Andreas Holmberg. *Kyrka i nytt landskap: En studie av levd ecklesiologi i Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos. 2019. 384 s.

Andreas Holmberg vill med sin avhandling belysa den kyrkosyn som tar form i svensk-kyrkliga församlingar med mångkulturell kontext och låg kyrkotillhörighet, och med

detta ge ett bidrag till den ecklesiologiska utvecklingen i Svenska kyrkan. Bakgrunden till undersökningen är Holmbergs egen erfarenhet från församlingstjänst i norra Botkyrka, ett utpräglat mångkulturellt och mångreligiöst område med låg kyrkotillhörighet. Trots ett välutvecklat och rikt församlingssliv upplevdes ett glapp mellan församlingspraxis (vad Holmberg i avhandlingen kallar den levda ecklesiologin) och den självbild hos Svenska kyrkan som framträder i officiell kommunikation och kyrklig media. Detta glapp blir särskilt tydligt i mångkulturella församlingar, men Holmberg menar att iakttagelsen går att applicera på Svenska kyrkan som helhet och att dessa sammanhang därför har ett unikt bidrag att ge i formulerandet av svenskkyrklig ecklesiologi.

Avhandlingens övergripande frågeställning lyder: "På vilket sätt kan ecklesiologi som gestaltas i svenskkyrkliga församlingar som verkar i mångkulturella miljöer där tillhörigheten till Svenska kyrkan är låg, utgöra ett bidrag till samtida svenskkyrklig ecklesiologi?" (s. 17). Holmberg anger att han med studien vill ge ett bidrag till Svenska kyrkans församlingar, och att med sina val av metoder visa hur teologer kan ta på allvar att församlingars liv och arbete är källor till teologi, samt hur man praktiskt kan gå tillväga för att ta tillvara denna teologiska röst.

Forskningsprojektet är en fallstudie och undersökningsobjekten är två församlingsgemenskaper och ett församlingsnätverk: Bergsjöns och Vårby gårds kyrkor samt nätverket Framtiden bor hos oss. Holmberg argumenterar för sina val av undersökningsobjekt genom att poängtera att han vill undersöka *en sorts* församlingar, alltså sådana som passar in på beskrivningen "svenskkyrkliga församlingar som verkar i mångkulturella miljöer där tillhörigheten till Svenska kyrkan är låg". Därför kompletterar han de båda församlingsgemenskaperna med nämnda nätverk som består av ett antal församlingar och pastorat i Svenska kyrkan som verkar i mångkulturella och komplexa miljöer. Nätverkets syfte är att reflektera kring det som

sker i dessa områden och kring vad som är kyrkans uppdrag i en mångreligiös och mångkulturell kontext.

Undersökningen är i första hand av induktiv karaktär och Holmberg använder sig av fyra metoder för att besvara avhandlingens huvudfråga: deltagande observation, intervjuer, fokusgrupper samt dokumentanalys. Det ger sammantaget en mycket bred bas och ett omfattande källmaterial. I förstone kan det verka som att källmaterialet är något obalanserat, Bergsjöns och Vårby gårds kyrkor undersöks djupare och närmare än nätverkskällan som till större del består av dokumentmaterial och fokusgruppsmaterial. Deltagandeobservationerna härrör nästan uteslutande från samtal med anställda medarbetare och ledare, till skillnad från församlingskällorna som samlats in i en mångfald sammanhang och med många olika slags personer. Men Holmberg visar att han är medveten om källornas olika karaktär och kan hantera dess olikheter. Han visar också på ett väl medvetet reflexivt förhållningssätt till sin egen forskning och till källmaterialet.

Holmberg menar sig kunna läsa ut tre typer av teologiska utsagor ur materialet, utsagor som han använder sig av för att söka svar på avhandlingens huvudfråga men också för att konstruera en ecklesiologi som ska vara behjälplig för hela Svenska kyrkan. De tre typerna av teologiska utsagor är *formellt uttalad teologi*, *informellt uttalad teologi* och *praktiserad teologi*. Genom att låta källmaterialet, den i olika församlingsgemenskaper levda ecklesiologin, vara utgångspunkten snarare än dogmatiska utsagor om kyrkan, visar han i sin studie på utforskade områden i den svenskkyrkliga ecklesiologin och formulerar till viss del ett korrektiv till densamma.

Det ecklesiologiska studiet rör sig mellan olika teologiska delområden. Det tillhör ämnets natur och den samlade forskningen kan härröras såväl till kyrkohistoria som systematisk teologi eller praktisk teologi. Om ämnet i svensk kontext av tradition har legat närmast kyrkohistoria och systematisk teologi, så har den samtida forskningen både i Sverige och

internationellt mer kommit att inrikta sig på den praktiska teologin genom att undersöka olika uttryck av pastoral praktik. Holmberg bearbetar denna ”empiriska vändning” och skriver att det innebär ett teologiskt uppvärderande av det som sker i den lokala kyrkan. Hans utgångspunkt blir således att ecklesiologi inte är något som formuleras på central kyrklig nivå eller i akademiska kontexter för att sedan tillämpas lokalt, utan att det tvärtom formas och i viss mån också formuleras i lokala kyrkor. Dock menar Holmberg att det inte med nödvändighet föreligger en konflikt mellan den akademiska teologin och församlingspraktiken. Han anser att det är olika aspekter av ecklesiologi som behöver mötas och ömsesidigt komplettera varandra. Hans ambition med avhandlingen är att få till stånd ett sådant möte. Här ligger avhandlingens främsta styrka. I teoriavsnittet anger också Holmberg att han med uttrycket ”levd ecklesiologi” vill se ecklesiologi som ett verb snarare än ett substantiv, och att det ska tolkas som en pågående praktik som syftar till att söka trovärdiga sätt för den lokala församlingen att vara kyrka i och för världen.

I avhandlingens andra del lyfts några bärande beståndsdelar ur källmaterialet fram och ställs i dialog med samtida svenskkyrkliga teologer. Till diskussionen för Holmberg enbart in det material som har stöd i samtliga källor, vilket självklart är en förutsättning för att forskningsresultatet ska kunna göra anspråk på att formulera en ecklesiologi för hela Svenska kyrkan. Han pekar på framför allt fyra stråk: (a) gemenskapsbetonande ecklesiologi, (b) utvecklandet av en pankristen identitet, (c) gästfrihet som religionsteologisk praktik och (d) kyrkans rörelse från själv-tillräcklighet och kontroll till beroende och tillit. Här finns inte plats att diskutera alla fyra aspekterna, men jag menar att avsnittet om gemenskapsbetonande ecklesiologi (kap. 7) är det starkaste och det som ger det största bidraget till just en ecklesiologi för hela Svenska kyrkan. Här anknyter Holmberg till flera samtida svenskkyrkliga studier, exempelvis Jan Eckerdals viktiga kritik av den

billingska huvudfotingen i avhandlingen *Folkkyrkans kropp* (2012) och Fredrik Modéus argumentation för en ecklesiologi med gudstjänstgemenskapen som nav i *Gudstjänstgemenskap i folkkyrkan* (2015). Med Holmbergs studier av den levda ecklesiologin kompletteras det till största delen deduktiva arbetssätt som tillämpats i tidigare studier och han bidrar därför till att föra forskningsfältet framåt på ett förtjänstfullt sätt.

Det här är sålunda ett viktigt arbete med en mycket god ansats. Utvecklingen av det ecklesiologiska studiet om Svenska kyrkan är i en spännande fas, där folkkyrkans rörelse från majoritets- till minoritetssituation ger anledningar att både fördjupa tidigare kunskap och upptäcka blinda fläckar. Denna nya situation för kyrkor och samfund i ett postkristet och mångkulturellt samhälle låter inte vänta på sig, det är av yttersta vikt både ur konfessionell och akademisk synvinkel att rätt beskriva och analysera den. Här ger Holmberg ett viktigt bidrag med sin studie, inte minst genom dess andra syfte: att visa på en fungerande metod för teologisk forskning med utgångspunkt i praktiskt församlingsarbete. Jag instämmer i slutorden att akademien fortsatt måste vara beredd att förstå och ta tillvara på den kyrkliga praktiken som en källa till teologi, och att Svenska kyrkan på olika nivåer måste vara beredd att ställa resurser till förfogande för att möjliggöra sådan forskning. Holmberg skriver: ”Att mitt sätt att forska i sig är ett bidrag till svenskkyrklig ecklesiologi understryks av att studien resulterat i identifierandet av ett antal ecklesiologiska aspekter som i svenskkyrklig kontext hittills inte har synliggjorts eller begreppsliggjorts på det sätt som varit möjligt tack vare det empiriskt grundade arbetssättet” (s. 352).

Judith Fagrell
TK, Skara

DOI: 10.51619/stk.v97i2.23198